

DURKHEİM SOSYOLOJİSİNDE AHLAK VE YANSIMALARI

Fatih BECER¹

ÖZ

Toplumların varlığını devam ettirebilmesi için manevi dinamik ahlak ve beslendiği kaynak da din gerçeğidir. Toplumun inanç şekli ve beraberindeki yaşam tarzı, kültürel yapısını oluşturur. Sosyo-kültürel yapı ne kadar farklılık arz etse de, temel ahlaki kurallar üzerinde devamı mümkün olabilmektedir. Ahlaki yapıdaki her bir sapma, kişilere ve etkileri bağlamında da topluma huzur vermez. Zamanın gelişen ve değişen yüzü ne olursa olsun, kabul gören temel ahlaki kurallar üzerine inşa edilmeli ki, toplumsal huzur ve mutluluk devam edebilsin. Durkheim araştırmalarını toplumsal olgu kavramı üzerinde yoğunlaştırarak, kural ve kaidelerin toplumsal huzurun sağlanabilmesi adına birer araç olduğunu vurgular. Bu olgunun zamanla gelişerek değişim gösterdiğini ve bununla olağan olduğunu söyler. Eşitlik, adalet ve hukuk gibi temel dinamiklerin amacının da, toplumdaki kolektif şuurun ve neticesinde sosyal huzurun sağlanabilmesi için kaçınılmaz gerçekler olduğu üzerinde durur. Çalışmalarını bu düzen adına geniş bir perspektiften ele alan Durkheim' in, din ve ahlak çıkarımları ile toplumsal yansımaları analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Durkheim, Ahlak, Din, Toplum, Kültür.

¹Doktora Öğrenci, Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı, f.becer(at)hotmail.com

MORALITY AND ITS REFLECTIONS IN DURKHEIM SOCIOLOGY

ABSTRACT

Morality is the spiritual dynamic that is necessary for the continuity of the societies' existence, The source that feeds the morality is the truth of religion. The form of belief and lifestyle of the society constitute its cultural structure. Although the socio-cultural structure differs, the continuation of the community is possible on the basic moral rules. Each deviation in the moral structure do not give serenity to individuals and community. Regardless of the developing and changing face of time, the society must be built on accepted basic moral rules so that social peace and happiness can continue. Durkheim's research has focused on the concept of social phenomena. He emphasized that the rules and bases are a tool for the social peace. He said that this phenomenon develops with time and changes, which is also ordinary. He inspected that the purpose of fundamental dynamics such as equality, justice and law is inevitable facts in order to provide social peace and collective consciousness of the society, as well. In this article, Durkheim's religious and ethical conclusions and social reflections, which have carried out in their works in a broad perspective, will be tried to be analyzed.

Key Words: Durkheim, Morality, Religion, Society, Culture.

Becer, Fatih. "Durkheim Sosyolojisinde Ahlak ve Yansımaları". *ulakbilge* 5. 12 (2017): 813-826

Becer, F. (2017). Durkheim Sosyolojisinde Ahlak ve Yansımaları. *ulakbilge*, 5 (12), s.813-826.

GİRİŞ

Bu çalışmada Durkheim' in sosyolojiye katkıları, özellikle dinin ve beraberinde ahlakın etkileri, bu temel değer ve dinamiklerin toplumsal bütünlüğe sağladığı kazanımları yönüyle incelenecektir. Bu incelemede, Durkheim' in neşet ettiği bölgenin ve aile yapısının da önemi dikkate alınarak kısaca değinilecek ve bu durumun etkilerinin neler olabileceği, kendi adına ahlak anlayışının toplumsal yapı içerisinde bağlayıcı ve bütünleyici yönlerini, eserlerinden ve hakkında yazılmış bilimsel çalışmalarla yapılacak analizler ışığında fikir edinilmeye çalışılacaktır. Durkheim' in temel sosyolojik çalışma alanlarından toplum ve zamanla fonksiyonelliği artan yapısı içerisinde bu temel dinamiklerin nerede yer aldığı üzerinde durularak konu kavranmaya çalışılacaktır.

Durkheim' in sosyoloji anlayışı üzerinde örgülediği temel dinamiklerden ahlak ve dinin, toplumsal yapıdaki bütünlüğü adına işlevlerini anlayabilmek için, yazıya kaynaklık edecek çalışmalar taranarak konunun ana temasına inilmeye çalışılmıştır. Yöntem olarak da, Durkheim' in eserleri tetkik edilmiş ve konuya ilişkin bilimsel yazılar ile internet ortamlarındaki kaynakların karşılaştırmalı analizi ile çalışmaya değer kazandırılmaya çalışılmıştır.

Durkheim' in sosyolojisini anlamak adına irdelenmesi gereken ilk basamak doğduğu yer, zaman ve aile ortamı ile döneminin fikirlerine yön vermesi bağlamındaki dışsal etkenlerdir. Zamanına göre değerlendirmeye alınan çalışmalar daha objektif ve çıkarımsamalar adına da bir o kadar isabetli olacaktır. Bu çıkarımsamaların günümüze bakan yönü de, ayrıca yol göstericiliği bakımından önem arz etmektedir.

Durkheim ve Sosyolojisine Kısa Bir Bakış

Babası Musevi bir dini lider (hahambaşı) olan Emile Durkheim, 5 Nisan 1858'de Doğu Fransa'nın Lorraine bölgesindeki Epinal'de bir hahamın oğlu olarak dünyaya geldi. (Coser, 2008: 139). Dönemi, Fransa'nın ekonomik ve toplumsal sıkıntılarının yoğun olduğu zaman dilimleri olarak göze çarpmakta, fakat hızlı bir aydınlanmaya doğru gidişinde izleri görülmektedir. 19 ve 20.yy sosyologlarından olan Durkheim, modern sosyolojinin kurucularından sayılmakla beraber Auguste Comte ve Montesquieu'ye çok şey borçlu olduğunu söyler (Coser, 2008: 145). Kısa bir sürede olsa katolik öğretmeninden etkilenecek agnostik (Tanrının ne vardır ne de yoktur düşüncesi) olmuştur (Coser, 2008: 140).

Durkheim'in Türkçeye çevrilmiş eserlerinden anlaşılacağı üzere, bir çok eserinin mana ve muhteviyatında merkeze ahlakı alması, çalışmaya yol gösterici

olması bağlamında ayrıca kolaylık sağlamıştır. Önemli eserlerinden bazıları ise şöyledir (Durkheim, 2014: 7);

- * Toplumsal İş Bölümü , 1883
- * Sosyolojik Yöntemin Kuralları, 1895.
- * İntihar,1897.
- * Din Hayatının İptidai Şekilleri,1915.

Durkheim' in sosyoloji anlayışını etkileyen ve şekillendiren ana unsurların başında dışsal zorlayıcı sebepler olarak yaşadığı dönem gelmektedir. 1871 yılında Alman-Fransız savaşını kaybeden Fransa İmparatorluğu, iç sosyal ayaklanmaları da çok sert bir biçimde bastırmış fakat politik ve ekonomik huzursuzluklarla dolu bir toplum içerisinde kendisini bulmuştur (Turhan, 2010: 8). Bu yenilginin izlerini yok etmenin, yine toplumu meydana getiren temel dinamikleri canlandırmak ve toplumun ruhuna ve heyecanlarına hitap edebilecek olan ahlak, din, milli marş ve ülkesi için kendisini feda etmekten çekinmeyecek vatansever nesillerin yetiştirilmesi olduğu düşüncesinin tekrar canlandırılması gerekliliği ön plana çıkarılmıştır (Turhan, 2010: 8-9). Durkheim' in içinde bulunduğu zaman dilimi de, bu toplumsal yapı ve inanç bağlamı ekseninde neşet ettiğinden dolayı, eserlerinde ve düşüncelerinde kendisini net bir şekilde ortaya koymuş ve çalışmalarına yön vermiştir.

Durkheim olayların varlığını iki türde açıklar (Pehlivan, tarihsiz: 3);

Bu olayların birincisi; yemek, içmek, uyumak gibi ferdi şuurla ilgili olaylardır. Bunlar daha çok psikoloji ve biyolojinin sahasına girerler. İkincisi; ferdi şuurun dışında olan olaylardır. Bunlar umumî ve mecburidirler. Fert ister istemez bunlara uymak zorundadır. Bir ferdin sosyal kişiliği kendisinden değil çevresindedir. Yani, bütün sosyal olaylar, ahlâk, hukuk, din gibi kolektif alışkanlıklar ve görünüşlerin değişmeleriyle birlikte meydana çıkarlar. Bunun için cemiyetin kötü ve fena gördüğü bir hareketi fert de fena görür. Onu cezalandırmayı uygun bulur. Cemiyetin bu bakımdan fert üzerinde kolektif bir etkisi vardır.

şeklindeki ifadeleri, toplumu oluşturan etkenlerin her şeyin üzerinde olduğu ve bu etkenler adına da baş tacı edilmesi gerekenin ahlak, hukuk ve din gibi temel değerler olduğunu vurgulamaktadır.

Durkheim 1885-1886 yıllarında kendisini de geliştirmek adına Almanya' da nazari iktisat, halklar psikolojisi ve kültür antropolojisi alanlarında çalışmış, 1886' da döndükten sonra ise gelenekler, ahlak ve kanunlar, dini yaşam ve uygulamaları gibi sosyal yaşamın gözlemlenebilen unsurları hakkında çalışmalarda bulunmuştur (Ulubey, 2008: 9). Görüldüğü üzere, din ve ahlak gibi konuları yaşamının son zamanlarına doğru daha fazla inceleyerek üzerinde durması, bir çok bilgi ve tecrübe birikiminden sonra olması ve toplumsal yapının içerisindeki öneminden dolayıdır.

Durkheim' in sosyolojisinde iş bölümü, pozitivizm ve kolektif şuur ile ilgili fikirlerinde kendisine öncü olarak Comte' u almıştır. Comte sosyolojide pozitivizmin kurucusu olup, sosyolojinin doğa bilimleri gibi bir yöntem kullanması gerektiğini ileri sürmüş ve bu sebepten gözlem, deney ve karşılaştırmayı kullanmak gerektiğini söylemiştir (Tolan, 1996: 11). Kısacası Durkheim, sosyolojiyi felsefeden ayırarak ampirik dediğimiz sayılıp ölçülebilen araştırmaya yönelmesi gerektiğini söyler (Ritzer, 1992: 2).

Durkheim düşüncesi, gelişen ve değişen toplumsal yaşamın, iş bölümlendirilmesi ve bunun neticesinde farklılaşan hukuk, sosyal yapı ve daha profesyonel bir çalışma sahası sınıflandırması üzerinden değerlendirilir. Bu gelişimin bir sonucu olarak da iş ahlakı, dayanışma ve karşılıklı diyalogun oluştuğunu ve kolektif bilinci netice verdiğini söyler. Şöyleki;

İktisatçı Adam Smith' in 1776' da ve Emile Durkheim' in 1893' de ortaya koydukları iş bölümü incelemeleri, bu konuda ilk ve önemli bilimsel çalışmalardır. İş bölümü bugün sanayide, tarımda, yönetimde, ekonomide, politikada, bilim ve sanatta, kısaca her yerde kendini göstermektedir. Günümüz iktisatçıları iş bölümünü, ilerlemenin başlıca etmeni ve toplumların üstün bir yararı saymaktadır. İş bölümü ile bir grup insanın kişisel nitelik ve yetenekleri birbirini tamamladığı için bu insanlar birbirlerine sevgi, saygı ve sempati duyarlar. Aralarında birlik ve dayanışma meydana gelir. Bu dayanışma Durkheim' in "Toplumsal İş Bölümü" adlı eserinde, benzerliğe dayanan "mekanik dayanışma ve iş bölümüne dayanan organik dayanışma" kavramları ile açıklanmaktadır (Genç, 1991: 50).

Durkheim sosyolojisinin temelinde toplumsal yapı ve olgu kavramı merkeze alınırken, toplumu da maddi olgular (toplum ve toplumun bileşenleri) ve maddi olmayan olgular (ahlak, kolektif şuur v.b.) olarak bölümlendirir (Ritzer, 1992: 3). Konuları, toplumdan bireylere doğru değerlendiren Durkheim, "Bireysel kişiliklerin üzerinde var olabilecek tek manevi kişilik, bireylerin tümünün oluşturduğu manevi kişiliktir" (Durkheim, 2014: 25) diyerek toplumsal yapının önemini vurgulamış, "Fert üzerindeki zorlayıcı yaptırım (contrainte sur l' individu),

insan topluluğunun bir özelliğidir” (Taplamacıoğlu, 1969: 19) diyerek de toplumu ayakta tutan dinamiğinde ruhunu seslendirmeye çalışmıştır.

Durkheim ve Ahlak

Gelişmişliklere paralel olarak sosyo-ekonomik değişimlerin olması gayet tabii ve gereklidir. Önemli olanın, bu farklılaşmanın uzağında kalmadan, toplumun tam bir uyum içerisinde ilerlemesi adına kazanımları kullanmak, fakat ahlaki yapıya, toplumun bütünlüğüne, karşılıklı ilişkilerdeki etik davranışlara zarar vermeden ve zamana yayarak uygulanmasıyla doğru sonuca ulaşacağı gerçeğidir.

Ahlaki yapı, toplum içerisinde ayıplanan, kötüdür denilen, ötekileştirmeye sebep teşkil eden ve bir şekilde toplumun işleyen çarkını sekteye uğratan tavır ve davranış şekilleridir. Burada yine merkez, toplumsal yapı ve işleyişidir. Erdem," Ahlaki davranış, ahlaki olarak yapılanması ve değerlendirilmesi mümkün olan davranışlardır. Diğer bir ifade ile ahlaki davranışlar, ahlak değerlerine göre, hakkında iyi veya kötü şeklinde yargıda bulunduğumuz davranışlardır" (Erdem, 2003: 59) şeklinde ifade ederken, ahlakın hukukla olan ilişkisi adına Bulut, " İnsanlara belli bir biçimde davranmayı buyuran hukuk ile ahlak arasında, bazen konu ve içerik birlikteliği olduğu gibi, adam öldürme, rüşvet ve hırsızlık gibi eylemler, hukuk ve ahlak kurallarıyla yasaklanabilmektedir" (Bulut, 2000: 30) şeklinde açıklama getirmektedir. Zamanın gelişmişliğiyle beraber ahlaki anlayışın sentezini yapan Korkmaz ise ahlaki geniş manada, "İnsanlar bireyselleşme, şehirleşme, teknolojinin gelişip yaygınlaşması, sanayileşme gibi unsurların etkisiyle birlikte kültürel, toplumsal ve dini değerlerden uzaklaşmaya başlamış ve değerler toplu halde erozyona uğramaya başlamıştır. İlk dönem psikologların din, değer ve ahlak gibi konulara eğilmelerinde bu konuların büyük etkisi olduğu tartışma götürmez bir gerçektir" (Korkmaz, 2014: 178) şeklinde açıklama getirerek zamanın değişimine paralel olarak görülen değişimden bahsetmektedir. Korkmaz, Erol Güngör' den aktarımla ahlaki; İnsanları bir arada tutan, yan yana topluluklar halinde yaşamalarının zaruri neticesi ve bu yönüyle de insanlar arası ilişkileri düzenlemek için konmuş kurallar biçimidir (Korkmaz, 2014: 192) şeklinde tanımlar. "Devamlı hata işleyen, hiçbir iş başaramayan, bu başarısızlığına rağmen kendini de bir türlü düzeltmeyen, üstelik bir de yaptığı becerisizlikler büyük felaketlere yol açınca hiçbir şey olmamış gibi pişkin davranan bir insan, eğer geri zekalı değilse, mutlaka ahlak karakteri çok zayıf biridir" (Güngör, 1980: 45) şeklindeki tanımında, artık topluma zarar verecek boyuta gelen tavırların neticesinin, ahlaklı bir insanın yapamayacağı işler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Burada toplumun, ferdiyetten çok daha önemli olduğu vurgulanmıştır. Durkheim ise "Bizim için ahlak, dünyanın genel düzenine bağlı, gerçekleşmiş olgular düzenidir. Olgular ise isteğe bağlı olarak değişmez. Başka olgularla bağlantılı olduğundan , ötekiler etkilenmeden

değiştirilemez” (Durkheim, 2014: 59) şeklinde tanımlarken, ahlakı toplumsal gerçeklikler şeklinde değerlendirir. Görüldüğü gibi ahlak, toplumsal olgular ve hukuk birbiriyle iç içedir. Fakat; davranış bozukluğu olarak ahlaksızlık toplum içerisinde bir ayıplanma ve dışlanmayı beraberinde getirirken, yazılı hukuk kuralları kapsamına girdiğinde yaptırımını olan suç kapsamında değerlendirilmektedir.

Ahlaki değerler ise, bireylerden ziyade toplumun yaşam normlarıyla ilgili olduğundan, sosyal bir tavır olarak temel bir davranış kapsamına alınmaya çalışılmıştır. Bu yüzden bilim adamları, zamanın toplumsal olayları çerçevesinde ahlaki değerlerden bahseder. Bundan dolayıdır ki, evrensel ahlak değerleri ile ilgili çekinceleri Özcan şu şekilde özetler;

Bilim ve teknolojinin her hangi bir konusunda bile uzlaşmaya varılamazken, acaba evrensel bir ahlak standardından bahsedilebilir mi? Bu konuda filozofların üç görüşü vardır: Bazı filozoflar, ahlâki sorunlar üzerine temel bir ahlâki uzlaşmadan bahsetmenin mümkün olmadığını ileri sürerler. Zira sadece bölgesel ahlak vardır. Bu yüzden de, o ahlak ilkeleri sadece o bölge halkı için geçerli olup, diğer insanlar bu ahlâki prensiplerin dışında kalırlar. İkinci grup felsefeciler, radikal bir çoğulculuğu savunarak çoğulculukta “hakikat, adalet ve insanlık” gibi içeriklerin evrensel olduğunu ileri sürmektedirler. Üçüncü bir grup ise, her ne kadar insanlar farklı milletlere, kültürlere ve dinlere mensup olsalar da, bazı evrensel ahlâki standartlar konusunda ortak noktalara sahip olabilirler görüşünü ortaya atmaktadırlar. Burada ahlâki standartlar derken de, ahlâki değerler, normlar ve tutumlar kastedilmektedir(Özcan, 2012: 15).

Toplumların gelişmişliğiyle beraber değişen bir düzen içerisinde, ahlak kuralları şeklinde tek bir kurallar bütününden bahsedilemeyeceği, bu kuralların zamanın değişkenliği içerisinde başkalaşsa da, hakikat, adalet ve insanlığın baki kaldığından bahseder. Bu sebeptendir ki felsefe ve sosyoloji bilimi içerisindeki bilim adamları, ahlaki değerler kavramına değişik tanımlar getirebilmektedirler.

Durkheim' in eserlerine bakıldığında geneli itibariyle ahlakla ilgili olarak "iyi" ve "kötü"den ziyade, yaşam tarzı ve koşullarına uyumlu bağlantılı olarak ahlakın değerlendirildiği görülür. Durkheim(2014: 22-23);

Zorla kabul ettirilen bırakışmalar geçici olup düşünceleri yatıştırmazlar. İnsan tutkuları, ancak saygı duyulup uyulan bir ahlaki güç önünde durur. Eğer böyle herhangi bir güç yoksa, güçlü olanın yarası egemen olur ve açık ya da örtülü bir savaş durumu sürüp gider.

Kişi ancak başkasının fiziksel, ekonomik ya da başka türden üstünlüğünden yararlanıp, benim özgürlüğümü ortadan kaldırmaya çalışması engellendiği ölçüde özgür olabilirim. Gücün böyle kötüye kullanılması, ancak toplumsal kurullarla önenebilir.

diyerek, baskı ve yıldırmaya çalışılan eylemlere karşı gelinebildiği ölçüde özgür olduğunu, bu caydırıcılığında toplumsal bir güçle mümkün olabileceğini ifade eder.

Özcan, Durkheim' in din ve ahlakla ilgili değerlendirmelerinde, bir biri içerisinde tam bir sarmal halinde olduğunu şu şekilde açıklar;

Durkheim, dini inançların temelini meydana getiren ahlâk öğelerini bularak ve onları uygun bir laik ahlâka dönüştürerek yeni bir ahlâki düzen için bilimsel bir tabanı kanıtlamak ister. "Görev" karakteri ahlâki bileşenlere bir örnek olarak sunulabilir. Durkheim' e göre, dini olarak bağlı ahlâk ve yeni laik ahlâk aynı anda göreve örnek gösterilebilir. Dini ahlâki sistemde tanrıya hizmet etmek görev iken, laik ahlâk sadece insanların birbirine karşı görevlerini içerir (Özcan, 2012: 55).

Zaman, mekan ve nedensellik gibi bazı temel kategorilerimizin din tarafından şekillendirildiğine işaret eden Durkheim, bir toplum için ortak bir anlam dünyası yaratan kolektif temsillerin oluşması açısından da dini, bir iletişim aracı olarak görür (Gözaydın & Gülsoy, 2010: 4). Toplumsal olgularda dinin yadsınamaz etkisi, ahlak anlayışının merkeze oturmasıyla görülmektedir.

"Hiç bir şey sonsuzca ve ölçüsüz olarak iyi olamaz" diyen Durkheim, suç ve ahlak arasındaki ilişkiyi de şu şekilde yorumlar (Eraş, 2007: 183);

Bir toplumda ahlâki kuralların ihlâli ya da suçun olmaması düşünülemez. Çünkü böyle bir toplum, bireysel farklılıkların olmadığı bir toplum olacaktır ve böyle bir toplumda ahlâki bilinç de evrimleşmeyecektir. Durkheim'in metodu uygulandığında ise, anormal görünen bir toplumsal olgunun, toplumun varlık koşulları açısından işlevi göz önünde bulundurulduğu takdirde, gerçekten anormal olup olmadığı, hatta yararlı bile olabileceği anlaşılmış olacaktır.

Durkheim, toplumsal yapı içerisindeki farklılıkların gelişim adına önemli olduğunu ve menfi manada bile olsa, toplumun gelişimi için önem arz ettiğini, toplumsal gelişimle beraber ortaya çıkan toplumsal yapı ve ahlak ilişkisini de mekanik ve organik toplumlar adına ayrı ayrı değerlendirir.

Durkheim düşüncesinde modern toplumların ahlaki kontrol sorununa getirilen çözüm önerilerini, Durkheim' in mekanik dayanışmalı ve organik dayanışmalı toplumlardaki ahlaki durum üzerine tespitleri üzerinden bakmak gerekir (Özyurt, 2007: 101-103);

Mekanik Dayanımlı toplumlarda ahlaki kontrol, kolektif bilinç tarafından sağlanır. Bireyselliğin ve iş bölümünün gelişmemiş olması, toplulukların küçük ölçekli olması, entelektüel ve ahlaki tek biçimlilik, farklılaşmanın önlenmesi, ekonomik etkinliklerin ortaklaşa gerçekleştirilmesi, ortak mülkiyet, toplumsal ilişkilerin basitliği mekanik dayanımlı toplumların genel nitelikleridir. Bu toplumlarda kolektif bilinç bireysel bilinci kuşatmıştır.

Toplumsal iş bölümünün gelişmesiyle yeni bir toplum tipi (organik dayanımlı toplum) ortaya çıkar. İş bölümü, bir toplum yasasını olduğu kadar, bir ahlak yasasını da içerir. İş bölümüne dayalı toplumlarda insan farklılaşıp bireyselleşir. Her bir bireyin kendine özgü nitelikleri ve toplumda yerine getirdiği özel bir işlevi vardır. İleri işbölümü, bireylerin belli bir alanda uzlaşmasını gerektirmiştir. Uzmanlaşan insan, ihtiyaçlarının karşılanması için başkalarına daha fazla ihtiyaç duyar. Bireyselliğin güçlenmesi, bireyi toplumdaki koparmaz, aksine bireyi topluma daha bağımlı hale getirir. Bireysel farklılıkların gelişmesi ve bireyin belli bir alanda uzmanlaşması sosyo-ekonomik ilerlemeye imkan verdiği için, bireyselleşme olgusu toplum tarafından teşvik edilir. Toplum kalkınmaya verdiği önem ölçüsünde, bireyciliği teşvik eder. Böylece "organik toplumlarda birey yükselir". Modern toplumlarda ahlakın en genel amacının, bireyin çıkarlarını korumaya ve kişi haklarını geliştirmeye yönelik olması bundandır.

Durkheim, bir toplumsal olgunun yine başka bir toplumsal olgu ile açıklanmasını kendi ifadesiyle de "Bilimsel Rasyonalist" bir girişim olarak ifade eder ve bu durumu da ahlaki değerlerin incelenmesiyle ortaya konulacağını söyler (Eraş, 2007: 187).

Durkheim' in doktora tez çalışması olan ve sonrasında da kitaplaştırılan "Toplumsal İş Bölümü" adlı eserinde, her alanda ahlakın önemine vurgu yaparak fikirlerine yön verdiği ve ahlakın bilimsel olarak incelenebileceği hususundaki fikirleri şu ifadelerinde görür;

Bu kitap, her şeyden önce, ahlak olgularının pozitif bilim yöntemleriyle incelenmesi yönünde bir çabadır. Ama bu sözcük, bizim amaçlamadığımız ve anlamını bozacak bir biçimde kullanılıyor. Doktrinlerini önsel bir yolla değil, biyoloji, ruh bilim, toplum bilim gibi bir ya da bir kaç pozitif bilimden alınan kimi varsayımara dayandıran ahlakçılar, kendi ahlaklarını bilimsel diye nitelendiriyorlar. Bizim izleyeceğimiz yöntem bu değildir. Biz ahlaki bilimden çıkarmak istemiyoruz; ahlakın bilimini yapmak istiyoruz (Durkheim, 2014: 55).

Bu ifadeler, Durkheim' in araştırmalarının bilimsel yollarla açıklanmasının ötesinde, her işinde ahlaki zorunluluğun olması gerektiği ve ahlaktan yoksun çalışmaların çokta kabul görmeyeceği izlenimini uyarmaktadır.

“Marx, toplumsal gerçekliği anlayabilmek ve açıklayabilmek için, onun temelini toplumun ekonomik yapısında aramak gerekir” der ve kişisel ve toplumsal olayları ekonomik boyutta kategorilendirirken, Weber; “ayrı ayrı insanların iç hallerinin ve toplumsal davranışlara verdikleri anlamların bilgisidir; anlamaya yalnız bireysel bilinçlerce erişilir. Anlama, bireysel bilinçleri yöneten anlamların ve değerlerin bireysel bilinçlerce yorumlanmasını gerektirir. Bu yüzden bir anlama varsa, o da yorumlu anlamadır” (Ergun, 2010: 43-45) şeklinde toplumsal anlamları, kişiler üzerinden anlamlandırarak tipler oluşturur.

Durkheim' de toplumsal olgu kavramı, bireyin çıkarlarının üzerinde ve devletçi yapının menfaati, hiçbir şekilde bireye indirgenemeyecek kadar ehemmiyetlidir düşüncesiyle şekillenmişken, George Simmel için sosyoloji “Kişiler arası ilişkilerin biçimlerini inceleyen bir bilim” (Ergun, 2010: 43) olarak kişisel boyuta indirgenmiştir. Durkheim anlayışında yer alan kolektif şuur ve bilinç, kişilerin toplumsal yapıda iyi/kötü veya ahlaklı/ahlaksız sonucunu netice verirken, Simmel' de durum toplumsal boyuttan çok kişiler arası karşılıklı ilişkiler şeklinde ele alınır. Bu durumu eleştiren Durkheim “Toplumsal grubu, içi boş bir biçim türü olarak ya da içine, ne tür nesne olursa olsun farksız bir biçimde alabilecek herhangi bir kalıp olarak tasavvur etmek ne tuhaf bir fikirdir” (Ergun, 2010: 43) diyerek eleştirir.

Gelişen teknoloji ve zamanla değişim gösteren toplumsal yapı ile ahlaki yapının paralellik arz ettiği hususu vurgulanmıştı. Durkheim, bu değişim ve gelişim ile ahlaki yapı arasındaki ilişkiyi de şu şekilde belirtir;

Her şeyden önce kesin bir şey varsa, o da, ahlakın zamanla, bir takım tarihsel nedenler altında geliştiği ve günlük yaşamımızda bir işlevi bulunduğudur. Belli bir zamanda şöyle ya da böyle olmasının nedeni, o zamanlar insanların içinde yaşadıkları koşulların onun başka türlü olmasına olanak vermemesinden dolayıdır (Durkheim, 2014: 56).

Her çalışma ve karşılıklı ilişkiler adına ahlak referanslı bir uyumun, toplumsal ahengi oluşturacağını vurgulayan Durkheim, devlet ve fert arasındaki uyumunda ancak ahlaki tavırla mümkün olabileceğini belirtir. Bu yönüyle de devletin ve bireylerin yükümlülüğü adına mükellefiyetini, ahlaki aidiyet ve mesuliyet olarak ele alması da önemlidir. “Ahlak ve Hukuk Kaideleri” adına verdiği derslerin IV. ders başliğı altındaki bölümünde bu ilişkiye dikkat çeken Durkheim;

Ahlakın esas kaideleri, fertle fertlerin bulunduğu hakim otorite arasındaki münasebetleri tayin eder. Hakim otorite için "Devlet" kelimesini kullanacağız. Pek çok defa, hükümet organına değil, siyasi cemiyetin bütününe devlet adı verilmektedir. (Durkheim, 1947: 1140)

şeklindeki kısa açıklamasından sonra, ahlaki yapı adına esas teşkil eden şeyin "yurttaşlık ahlakının emrettiği vazifeler, malum olduğu üzere, yurttaşların devlete ve devletin yurttaşlara karşı ifa ile mükellef buldukları vazifelerdir" (Durkheim, 1947: 1140) şeklindeki söylemi, kişilerin kişilerle ve devlet otoritesi ile kişiler arasındaki vazifelerin yerine getirilmesi mükellefiyetinin, aynı zamanda ahlaki bir görev olduğu hususuna yaptığı vurgunun neticesidir.

Durkheim düşüncesinin etkileri, özellikle dönemin değişim ve gelişimine olan katkılarını analiz ederek Türk Sosyolojisinin kurulmasında öncü olan Ziya Gökalp' te görülür. Durkheim' in en önemli sosyolog olduğunu ve sosyolojinin kurucusu olarak gördüğünü söyleyen Ziya Gökalp' e göre; "Tam olarak ifade edildiklerinde idealler olarak adlandırılan kolektif temsiller (collective representations) kolektif şuurdaki gerçeklerdir. Değerlerin tek kaynağı toplum kendisidir ve bireylerce elde edilen kolektif duygu ve bilgi birikimi kolektif şuru oluşturur" (İnalçık, 1996: 3) düşüncesinin, bire bir Durkheim düşüncesine olan sadık anlayışının da bir yansımasıdır. Gökalp' in bizzat kendisi, çalışmalarının tesirini ve özgün anlayışının, Durkheim' in sosyolojik metodunun Türk medeniyetine uygulamakla mümkün olduğunu söyler ve destekleyicilerinin de, onun kültür ve millet yapısı üzerindeki kavramsallaştırmalarının, Durkheim geleneğindeki bilimsel sosyolojiyi temsil ettiği hususunda hem fikirdirler (İnalçık, 1996: 4). Durkheim' in toplum şuru ve devlet anlayışının yansımasını Gökalp' te; "Dilde Türkleşme olmazsa vicdanlar, din ve vatan parçalanır. Etnik temelli olmayan bir ulusçuluk ve Türk toplumunun geçmişinden geleceğine kadar Türk kültürü üzerine yoğunlaşarak bilimsel, ahlaki ve felsefi bir Türkçülük olarak yansır (Gürsoy & Çapcıoğlu, 2006: 93-98) diyerek, türk kültürünün ırkçılık boyutuyla değerlendirilmeyerek yapılacak analizlerle gerçek neticeyi vereceğini bildirmektedir.

Kişiler ve toplum arasındaki bağ ve tutumların farklılıkların neticesi bağlamında bir ilk olarak intihar olgusunu ayrıntılı bir şekilde ele alan Durkheim, bu durumu da geneli itibarıyla ahlak kavramıyla açıklar. Durkheim, intiharı fert ve toplum boyutlu ele alır. Negatif etkili ve ahlaki sapma olarak değerlendirir ve çeşitlendirir. Sosyolojik boyutta incelediği intihar davranışını da; Kişiler kendini herhangi bir gruba ait hissedemeyecek kadar yalnızlık hissederler ve neticesi intiharla sonuçlanırsa bencil intihar, toplumla olan ilişkilerinin sınırını koruyamaz bir bütünleşme içerisine girer ve bu anlamsız gruplarla bağının neticesi intiharla sonuçlanırsa Elcil (Aşırı Bütünleşme) intihar, toplumsal değişimin ve özellikle

ekonomik yapının anomik (kuralsız) bir durum seyretmesinin ve geleneksel norm ve değerlerin zedelenmesinin neticesi intiharla sonuçlanırsa Anomik İntihar, bireyi sınırlayan, sanayi alanında gelişmemiş ve inançları boyutunda da kapalı toplum yapısının neticesi intiharla sonuçlanan durumlarda da kaderci intiharlar görülmektedir (Oktik, Top, Sezer, & Bozver, 2003: 3-4) şeklinde analiz eder ve bu eylemide kişiler ve toplumsal uyumla açıklar.

SONUÇ

Sosyolojinin insanlık tarihi kadar eski ve toplumların varlığı ile devamlılığı da süreklilik arz eden bir bilim olduğu muhakkaktır. Zamanla ortaya çıkan değişim ve gelişimle beraber, toplumlar da bulunduğu zamana göre bir değişim ve gelişim göstermektedir. Fakat bu değişimin, değişmeyen temel dinamikleri vardır ki bunlar adalet, ahlak, özgürlük anlayışı ve temel insani değerler adına insansıl dediğimiz dinamiklerdir. Hangi toplumsal teşekkül olursa olsun, bu yapıların karşılıklı ilişkileri ve toplumsal düzenin varlığı, ahlaki yapının işleyişi ile mümkündür. Bir çok alanda vazifelerin ifası da ahlaki görev olarak değerlendirilmektedir.

Toplum ve devlet otoritesi bağlamında ki her hiyerarşik yapının, birbirleriyle olan ilişkileri adına ahlaki olduğunda devamlılığı ve toplumsal mutluluğunun sağlanabileceği muhakkaktır.

Toplumların gelişmişliğini gösteren olgunun iş bölümünden kaynaklanan profesyonelleşmek olduğu, bu gelişimin mayasının ahlak olduğu ve ahlakın kaynağında da inançların yadsınamaz bir realite olduğunda artık şüphe yoktur. Durkheim düşüncesinde de çok açık bir şekilde görülen bu toplumsal yapı ve iş bölümünün gelişmişliğiyle beraber gelen değişimin merkezinde ahlak anlayışı olduğu muhakkaktır.

Topluluklar içinde yaşamının gereği ve zaruri bir sonucunun da, kolektif bilinç ve şuurun farkına varılması ile mümkün olduğu, Türk toplumu adına bu geleneğin varlığının da Ziya Gökalp' le neşet ettiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

Bulut, N. (2000). Hak Ve Özgürlüklerin Sınırlandırılma Nedeni Olarak Genel Ahlak. *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, IV(1-2), 29-47.

Coser, L. (2008). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. (H. Hülür, S. Toker, & İ. Mazman, Çev.) ANKARA: De Ki Basım Yayım Ltd.Şti.

Durkheim, E. (1947). *Ahlak Ve Hukuk Kaideleri Arasındaki Dersler*. 1134-1189. (H. N. Kubalı, Çev.) İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Durkheim, E. (2011). Çevirenin Önsözü. E. Durkheim içinde, *Dini Hayatın İlk Biçimleri* (F. Aydın, Çev., 2 b., s. 7). Ankara: FCR Yayın.

Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Ö. Doğan, Çev.) İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Durkheim, E. (2014). *Toplumsal İş Bölümü*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Eraş, D. (2007). *Ahlak Felsefesinden Ahlak Bilimine: Emile Durkheim*. Ankara.

Erdem, H. (2003). *Ahlak Felsefesi* (Cilt 3). Konya: Hür-Er Yayınları.

Ergun, D. (2010). Sosyolojik Aklın Sosyolojik Eleştirisi Ya da Ziya Gökalp' in Yeğlediği. *Sosyoloji Dergisi*, 3(21), 41-60.

Genç, T. (1991). Toplumsal İş Bölümü. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 48-56.

Gözaydın, İ., & Gülsoy, N. Ö. (2010). Durkheim Sosyolojisinde Dinin Tarihsel ve Güncel Olanakları. *Sosyoloji Dergisi*, 3(21), 1-15.

Güngör, E. (Mayıs 1980). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Hisar Kültür Gönüllüleri.

Gürsoy, Ş., & Çapcıoğlu, İ. (2006). Bir Türk Düşünürü Olarak Ziya Gökalp: Hayatı, Kişiliği ve Düşünce Yapısı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(2), 89-98.

İnalçık, H. (Mart 1996). Ziya Gökalp. *Türk Yurdu Dergisi* (103), 2-4.

Korkmaz, S. (2014). Din Psikolojisinde Değerler ve Erol Güngör' ün Değerler Hakkındaki Görüşleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(24), 177-199.

Oktik, N., Top, A., Sezer, S., & Bozver, Ü. (2003). Muğla İli İntihar Girişimlerinin Sosyolojik Olarak İncelenmesi. *Kriz Dergisi*, 11(3), 1-19.

Özcan, F. F. (2012, Şubat 29). Durkheim Ve Dewey' nin Ahlak Eğitime İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması. İstanbul.

Özyurt, C. (2007). Durkheim Sosyolojisinde Ahlaki Kontrol Sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 95-121.

Pehlivan, A. (tarihsiz). Emile Durkheim' in Hayatı ve Eserlerine Toplu Bir Bakış. Ankara.

Ritzer, G. (1992). Nisan 11, 2015 tarihinde Emile Durkheim (George Ritzer, 1992) - Ümit TATLICAN: <http://www.umittatlican.com/files/Emile%20Durkheim%20%28Ritzer,%201992%29.pdf> adresinden alındı

Taplamacıoğlu, M. (1969). *Genel Sosyoloji Üzerine Bir Deneme* (2. b.). Ankara: *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*.

Tolan, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*. Ankara: Murat Yayınevi.

Turhan, H. (2010, Ağustos). *Durkheim Sosyolojisi Ve Durkheim' in Sosyolojik Düşünceye Katkıları*. Ankara.

Ulubey, Ö. (2008, Kasım 27). Toplumsal Dayanışmanın Sağlanmasında Eğitimin İşlevi: Emile Durkheim Ve Ziya Gökalp' in Görüşlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Muğla.